

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	Nr	4452
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	------

1. Obiekt:

STARE MIASTO

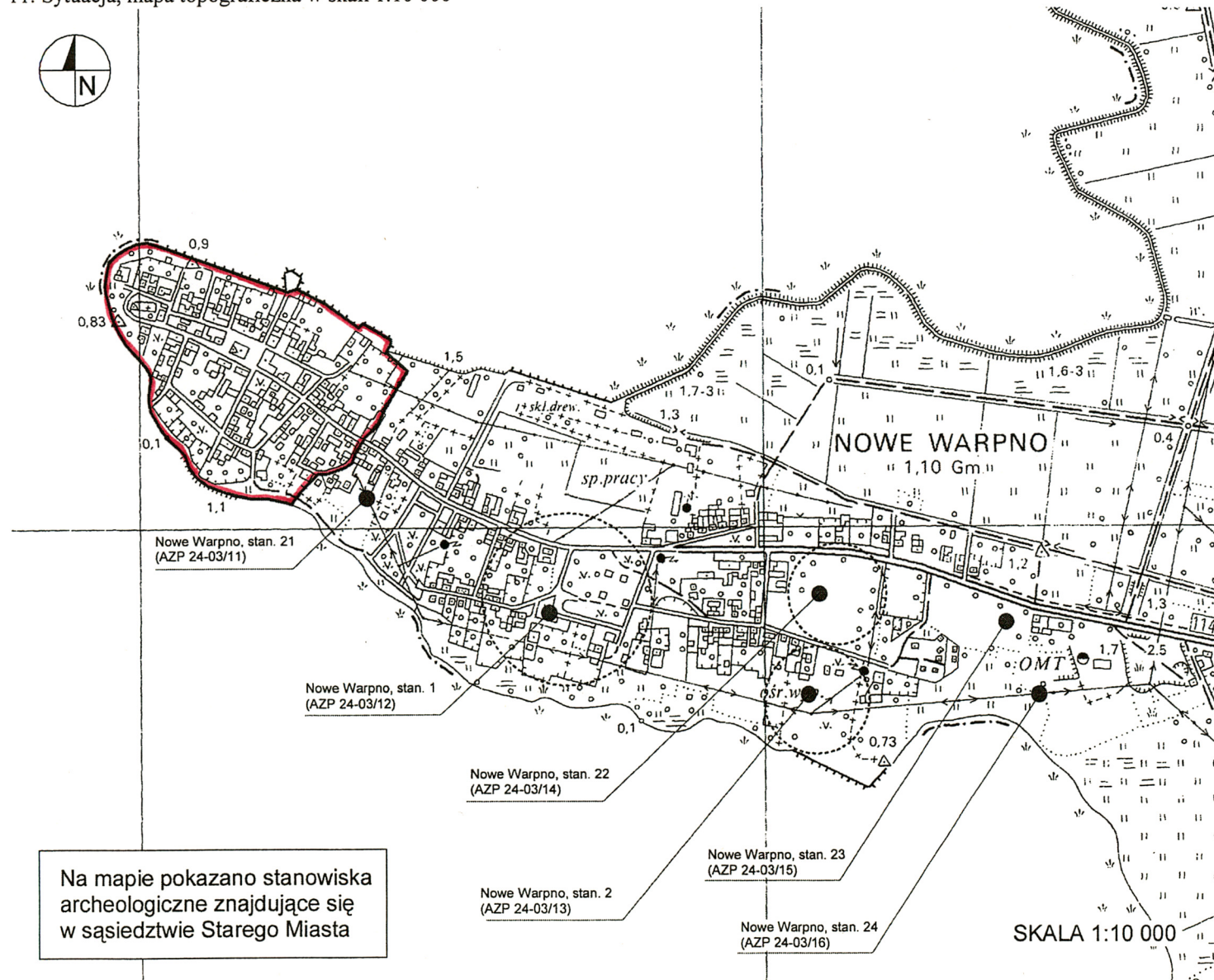
2. Czas powstania

przed 1295

3. Miejscowość

NOWE WARPNO

11. Sytuacja, mapa topograficzna w skali 1:10 000

Na mapie pokazano stanowiska
archeologiczne znajdujące się
w sąsiedztwie Starego Miasta

4. Adres

nd.

nr działki **nd.**

nr hipoteczny **nd.**

5. Przynależność administracyjna

województwo: **zachodniopomorskie**

powiat: **policki**

gmina: **Nowe Warpno**

6. Poprzednie nazwy miejscowości

**Warpa, Warpe, Warpia, Warpis,
Warpna, Warpe, Neuwarp**

7. Przynależność administracyjna

przed 1 VI 1975 r.

województwo: **szczecińskie**

powiat: **szczeciński**

8. Właściciel i jego adres

nd.

9. Użytkownik i jego adres

nd.

10. Rejestr zabytków

Nr: 232 z dnia: 15.11.1956

12. Historia – kalendarium dziejów

przed 1295 - Lokacja. Ludność zniszczonego przez powódź Podgrodzia (AltStadt) przenosi się na teren Nowego Warpna.

1295 - Podział Pomorza na 2 księstwa. Nowe Warpno w Księstwie Szczecińskim.

1316 - wzmianka „antiqua willa Warpis”

1331 - pierwszy dokument o istnieniu kościoła w Nowym Warpnie

1342 – Wzmianka „oppidum Nova Warpis”

1442 – Pożar miasta, w tym drewnianego kościoła. Po tej dacie odbudowa murowanego kościoła

1442 - Ks. Pomorski Joachim potwierdza lokację miasta na prawie Lubeckim

1491 - Pożar miasta

1556 - Książę Pomorski Filip I potwierdza lokację miasta na prawie Lubeckim

28.08.1555 - Pożar miasta

1648 – Nowe Warpno wchodzi w skład Pomorza Szwedzkiego. Początek budowy fortyfikacji nowożytnych.

09.03.1678 – Koniec prac nad projektem nowożytnych fortyfikacji miasta, projekt Chrystian Knaxdorff.

28.09.1692 – Pożar miasta. Ocalało tylko 5 domów

1681- Budowa wieży kościelnej

1692-1697 - Budowa obecnie istniejącego ratusza

1713 – Częściowy pożar kościoła

1720 – Nowe Warpno w obrębie Prus.

1747 – 1752 -Odbudowa kościoła

1782 – Informacja, że na terenie miasta znajdują się 171 domów krytych dachówką

1789 – Miasto nadal na wyspi, fortyfikacje istnieją

1 połowa XIX Stopniowa likwidacja umocnień.

1846 – Budowa neogotyckiej wieży kościoła
przed 1887 niwelacja wałów twierdzy, zasypanie przesmyku między wyspą a lądem.

1905-1906 Doprowadzenie linii kolejowej

1945 – Przejęcie przez administrację Polską
Likwidacja połączenia kolejowego

13. Opis

Historia układu urbanistycznego

Miasto Nowe Warpno, znajduje się na Półwyspie Nowowarpieńskim, który usytuowany jest pomiędzy Zalewem Szczecińskim i Jeziorem Nowowarpieńskim.

Miasto powstało przed rokiem 1295, kiedy to na obecny teren miasta przenieśli się mieszkańcy zamieszkujący gród, który znajdował się przy wschodnim krańcu jeziora, w okolicach obecnego Podgrodzia. (niem. AltStadt). Trudno jest jednoznacznie stwierdzić czy podczas lokacji wytyczono ulice. Regularny układ ulic może przemawiać za tezą, że dokonano wtedy przynajmniej korekt układu urbanistycznego. Średniowieczne miasto posiadało prostokątny rynek w środkowej części półwyspu, oraz wytyczoną główną oś komunikacyjną - obecna ulica Kościuszki. Od głównej ulicy odchodziły prostopadłe ulice (przejścia) w kierunku brzegów. Zabudowa znajdowała się wokół rynku z ratuszem na środku oraz wzdłuż ulicy Kościuszki. W roku 1331, pojawia się pierwsza wzmianka o kościele, który umieszczono na końcu półwyspu. Pierwotnie zabudowa miasta była drewniana. W wyniku licznych pożarów miasta (1442, 1491, 1555, 1692) nie przetrwała do naszych czasów. Nowe Warpno do czasów szwedzkich nie było otoczone murem miejskim. Było ono naturalnie bronione przez otaczające je wody jeziora Nowowarpieńskiego i Zalewu Szczecińskiego a od strony lądu znajdowała się fosa lub podmokły teren, przez który prowadziła grobla. W okolicy przecięcia obecnych ulic Kościuszki i Mylnej znajdowała się gotycka, murowana brama miejska. Z chwilą zajęcia Pomorza przez Szwedów r. 1648 rozpoczęto budowę nowożytnych umocnień. Na mapie z roku 1664 (załącznik nr 2) widoczny jest układ murów kurtynowych z dwoma narożnymi bastionami. Pomiedzy lądem a wyspą znajduje się fosa. W osi wyspy znajdowało się przejście po grobli z chroniącym ją rawelinem. W drugiej połowie XVII wieku zabudowa Nowego Warpna składała się z dwóch zwartych bloków zabudowy pomiędzy obecnymi ulicami: Żeromskiego, Welletów, Kilińskiego, Kościuszki oraz Kilińskiego, Welletów, Reymonta, Kościuszki. Pozostała zabudowa umieszczona była wokół i rynku i wzdłuż ulicy Kościuszki. Działki te były zabudowane wzdłuż pierzei ulicznych a tyły działek były otwarte w kierunku brzegu. Taki układ urbanistyczny przetrwał do początków XIX wieku, kiedy to stopniowo zaczęto likwidować umocnienia. Przed rokiem 1887 dokonano ostatecznej niwelacji umocnień ziemnych zasypując fosę. Miasto znalazło się na półwyspie. Istniejące od średniowiecza przedmieścia zostały połączone z miastem. W XIX wieku nastąpił rozwój przedmieść. Czynnikiem miastotwórczym było doprowadzenie do miasta linii kolejowej, co nastąpiło w latach 1905-1906.

Granice historycznego układu urbanistycznego

Nowe Warpno nie posiadało nigdy murów miejskich, dlatego trudne jest jednoznaczne wytyczenie granicy starego miasta. Na podstawie map archiwalnych oraz analizy zachowanego układu ulic można sytuować historyczny obszar miasta od ulicy Mylnej w kierunku północno-zachodnim. W układzie ulicy Mylnej czytelny jest jeszcze skos wynikający z układu fortyfikacji nowożytnych.

Pozostały obrys zabudowy miasta można wyznaczyć po granicach działek historycznej zabudowy. Trzeba mieć na uwadze, że procesy abrazyjne oraz nanoszenie materiału na brzegi półwyspu jest procesem bardzo dynamicznym i w przeciągu minionych wieków kształt Półwyspu Nowowarpieskiego ulegał zmianom. Prawdopodobnie w wyniku teraźniejszych działań umacniających szerokość półwyspu jest obecnie większa niż przed wiekami.

14. Kubatura nd.	15. Powierzchnia zabudowy 12,2 km ²	16. Przeznaczenie pierwotne nd.	17. Użytkowanie obecne nd.
18. Obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa zachodniopomorskiego na terenie Starego Miasta (lokalizacje pokazano na mapie wkładka nr 1) 1. Budynek mieszkalny, pl. Zwycięstwa 3 nr dec. 1038; z dnia 1984-09-07 2. Budynek mieszkalny, ul. Kościelna 2 nr dec. 1037; z dnia 1984-09-12 3. Kościół Wniebowzięcia NMP, nr dec. 295; z dnia 1958-07-05 4. Ratusz, nr dec. 178; z dnia 1956-11-15 5. Pompa uliczna, Rejestr zabytków ruchomych, poz. XXIX, z dnia 25-07-2000			
19. Stan zachowania Na terenie Starego Miasta zachowała się historyczna siatka ulic. Do najcenniejszych zabytków miasta stanowią ratusz i kościół. Obiekty te stanowią dwie dominanty architektoniczne w sylwecie miasta. Reszta zabudowy to skromne budynki (w większości pochodzące z przełomu XIX/XX wieku). Tworzą one malowniczą zabudowę pierzejową. W zabudowie miasta występują ubytki w zabudowie kwartałów – obecnie puste parcele. (zob. zał. nr 6 – gdzie pokazano ubytki w zabudowie w stosunku do stanu z roku 1956). W mieście występują elementy dysharmonizujące, są to budynki jednorodzinne powstałe w latach 70 i 80tych, cofnięte w stosunku do historycznej linii zabudowy. Obiektem szczególnie rażącym jest budynek plebani Warszawska 11. Historyczny wygląd miasta zaburza również, niedawno zmodernizowane, boisko szkolne znajdujące się przy ul. Warszawskiej. Nawierzchnia ulic, poza nielicznymi wyjątkami Welletów i Kościelna pokryta jest asfaltem oraz polbrukiem – czyli materiałami nie historycznymi. Problemem jest brak rozwiązanej kwestii parkingów. Obecnie samochody stoją na placu rynkowym w sąsiedztwie ratusza. Stopniowo znika historyczna zabudowa gospodarcza tyłów działek.		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Podstawowym zaleceniem konserwatorskim jest zachowanie skali zabudowy i układu przestrzennego miasta z poszanowaniem dominant architektonicznych jakimi są ratusz i kościół. Konieczne jest utrzymanie braku zabudowy w miejscu dawnych nowożytnych fortyfikacji – obszar w kierunku południowo – wschodnim od strony ulicy Mylnej. Nowe obiekty powinny być wznoszone w obrębie historycznego układu działek, muszą one być dostosowane do skali zabudowy oraz bezwzględnie w historycznej linii zabudowy pierzei. Na terenie miasta występują jednocześnie budynki w układzie szczytowym i kalenicowym – zaleca się zachowanie takiego mieszanego układu na obszarze miasta. Sanacji wymagają nawierzchnie ulic na terenie Starego Miasta. Istniejące nawierzchnie asfaltowe należy zastąpić szlachetniejszym materiałem (np. kostka brukowa) nie zaleca się stosowania polbruku. Przed wymianą nawierzchni ulic należy przeprowadzić badania i inwentaryzacje zachowanych historycznych nawierzchni pod kątem ich ewentualnego wykorzystania. Zaleca się uporządkowanie otoczenia ratusza, celem wyeksponowania tego najcenniejszego zabytku na terenie miasta. Należy usunąć napowietrzne linie energetyczne w tym słupy z terenu Starego Miasta. Wykonać jednolity system informacji wizualnej o zabytkach oraz ujednolicić elementy małej architektury. Nie stosować pseudohistorycznych lamp, ławek, koszy na śmieci itp. Prowadzenie prac remontowych i budowlanych musi odbywać się w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków	

21. Akta archiwalne, źródła ikonograficzne i kartograficzne

Nowe Warpno w roku 1664, autor Hans Heinrich Cranske, org. Riksarkivet, Stockholm

Nowe Warpno projekt twierdzy (nie zrealizowany) 1678 Chrystian Knaxdorff

Nowe Warpno ok. 1692, autor Claus Spaak, org. Stadt Archiv Greifswald.

Nowe Warpno wyd 1692-1709, org. Landesarchiv Greifswald

21a. Materiały niepublikowane

Bereżnicki J., Kwilecka J., Roguski J., Inwentaryzacja konserwatorska, skala 1:1000, mps. Sz-in 1956, archiwum WUOZ w Sz-nie.

Biranowska-Kurtz A. Nowe Warpno. Studium urbanistyczno – historyczne, mps. Sz-in 1985, archiwum WUOZ w Sz-nie.

Konopna D., Opęchowski M., Warunki ochrony konserwatorskiej Starego Miasta w Nowym Warpnie, mps. Sz-in 19893, archiwum WOZU w Sz-nie.

Kroman K., Katalog zabytkowej zabudowy, Nowe Warpno, mps. Sz-in 1956, archiwum WUOZ w Sz-nie.

Witek M., Studium krajobrazu kulturowego, Miasto Nowe Warpno, B.D.Z. Sz-in, 2004, archiwum WUOZ w Sz-nie.

22. Bibliografia (wybrana)

Barran F. R. Städte – Atlas Pommern, Leer 1993, s. 82

Biranowska-Kurtz A., Nowe Warpno, Miasto – forteca zlokalizowana na wyspach. [w:] Materiały Zachodniopomorskie t. XXXI, R., 1985, s. 219 – 230

Biranowska-Kurtz A., Wybrane zagadnienia dotyczące miast zachodniopomorskich na przykładzie Nowego Warpna, [w:] Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków, seria B, t. LXXXI, Warszawa 1987

Biranowska-Kurtz A., Wykorzystanie drewna z perspektywy rozwoju urbanistycznego Nowego Warpna, [w:] Antikon 2003. Materiały konferencyjne IV Polsko-Niemieckiej konferencji architektura ryglowa – wspólne dziedzictwo Szczecin 2003

Lemcke H., Die Bau und Kunstdenkmäler des Regierungsbezirks Stetin, H. III, Der Kreises Üeckermünde, Stettin 1900 s. 75-78

Łopuch W. Nowe Warpno Neuwar, Szczecin 2007 Piskorski J. M., O początkach i czasie lokacji Nowego Warpna, [w:] Materiały Zachodniopomorskie t. XXVII, R., 1985, s. 179 – 200

Piskorski J. M., Jeszcze o początkach Nowego Warpna. (w odpowiedzi Józefowi Sporsowi) [w:] Materiały Zachodniopomorskie t. XXXI, R., 1985, s. 207-215.

Spors J., W sprawie początków Nowego Warpna. [w:] Materiały Zachodniopomorskie t. XXXI, R., 1985, s. 193 – 206.

Wójcik Wójcie., Detal zabytkowych domów mieszkalnych gminy Nowe Warpno. [w:] Zachodniopomorskie wiadomości konserwatorskie, r. III/2009, s.23-35

22. Uwagi różne

Gmina posiada opracowany:

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Nowe Warpno na lata 2008-2012 B.D.Z. w Szczecinie, oprac. mgr Mirosław Opęchowski mgr Tomasz Wolender, 2008 wraz z Gminną ewidencją zabytków.

Maciej Gibczyński 13.6.2010

24. Opracował: (imię, nazwisko, data, podpis)

mgr Maciej Gibczyński 10. 2010

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

25. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

26. Załączniki

4 wkładki szczegółowe

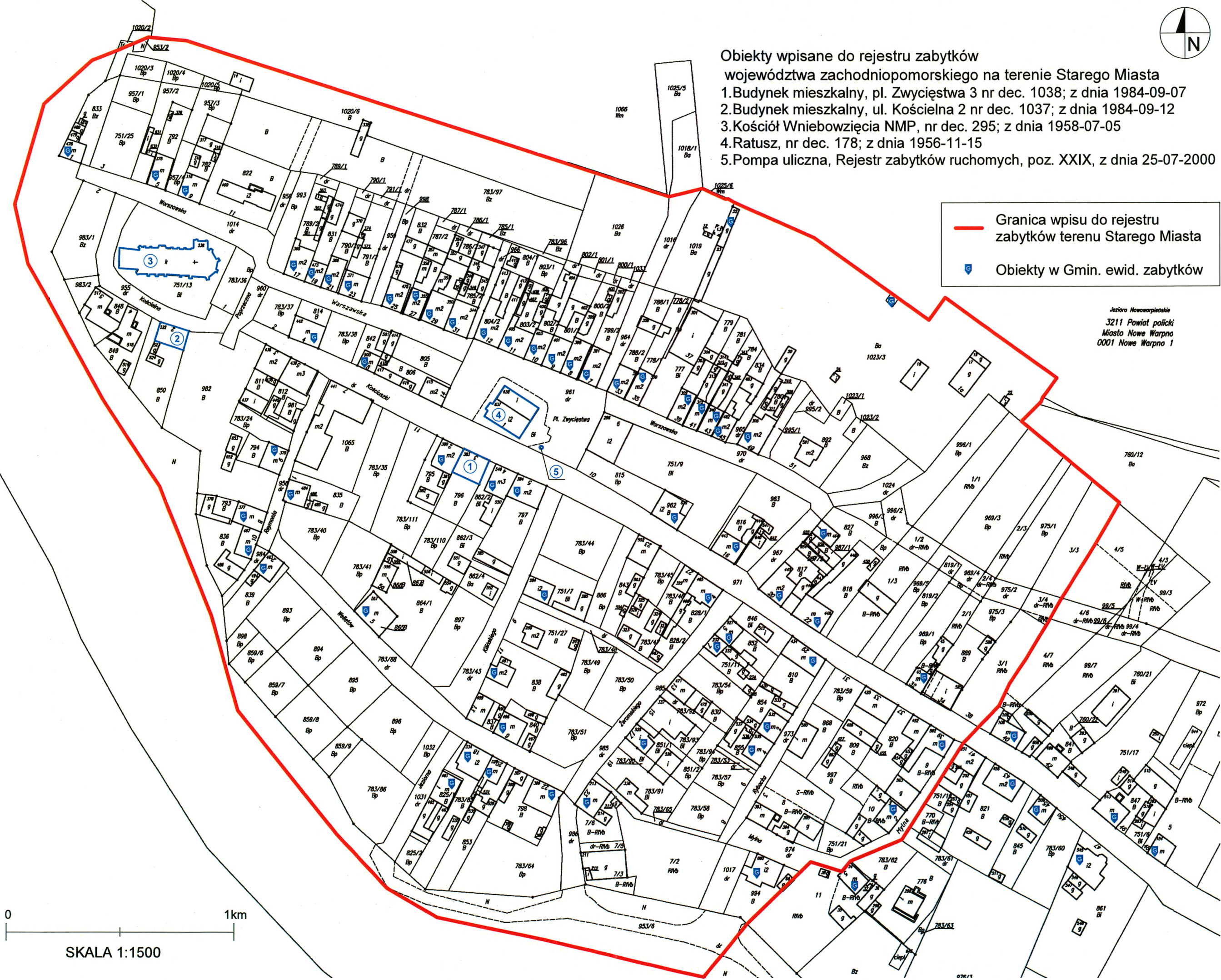
Obiekty wpisane do rejestru zabytków
województwa zachodniopomorskiego na terenie Starego Miasta

1. Budynek mieszkalny, pl. Zwycięstwa 3 nr dec. 1038; z dnia 1984-09-07
2. Budynek mieszkalny, ul. Kościelna 2 nr dec. 1037; z dnia 1984-09-12
3. Kościół Wniebowzięcia NMP, nr dec. 295; z dnia 1958-07-05
4. Ratusz, nr dec. 178; z dnia 1956-11-15
5. Pompa uliczna, Rejestr zabytków ruchomych, poz. XXIX, z dnia 25-07-2000

— Granica wpisu do rejestru
zabytków terenu Starego Miasta

— Obiekty w Gmin. ewid. zabytków

Jezioro Nowowarpieskie
3211 Powiat policki
Miasto Nowe Warpno
0001 Nowe Warpno 1

SKALA 1:1500

1. Miejscowość NOWE WARPNO	5. Zawartość wkładki: Granica wpisu do rejestru zabytków terenu Starego Miasta
2. Gmina NOWE WARPNO	
3. Województwo zachodniopomorskie	
4. Obiekt (nazwa jak w karcie) STARE MIASTO	

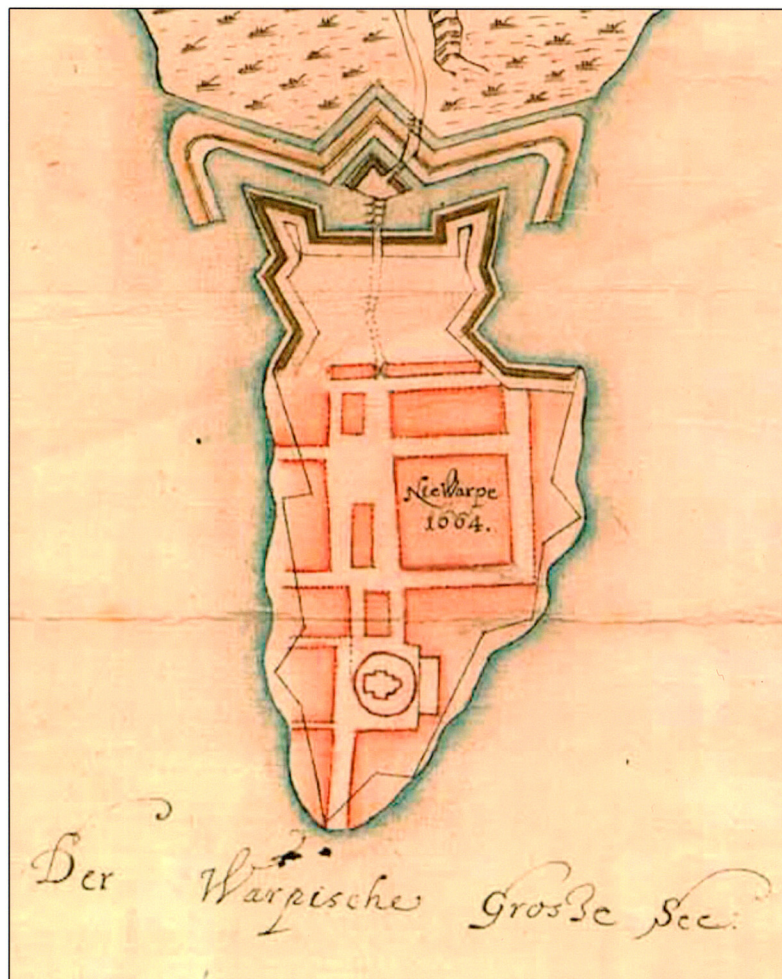

1. Miejscowość **NOWE WARPNO**2. Gmina **NOWE WARPNO**3. Województwo **zachodniopomorskie**

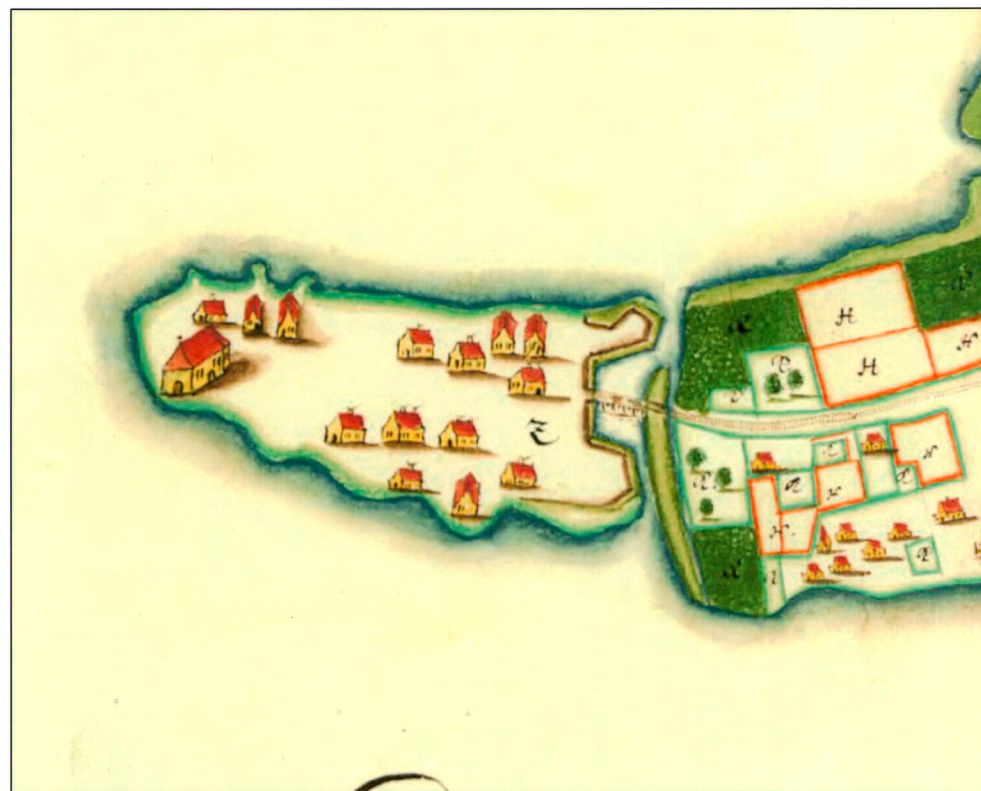
4. Obiekt (nazwa jak w karcie)

STARE MIASTO

5. Zawartość wkładki:

Plany historyczne

Nowe Warpno w roku 1664

Nowe Warpno na przełomie wieków XVII i XVIII

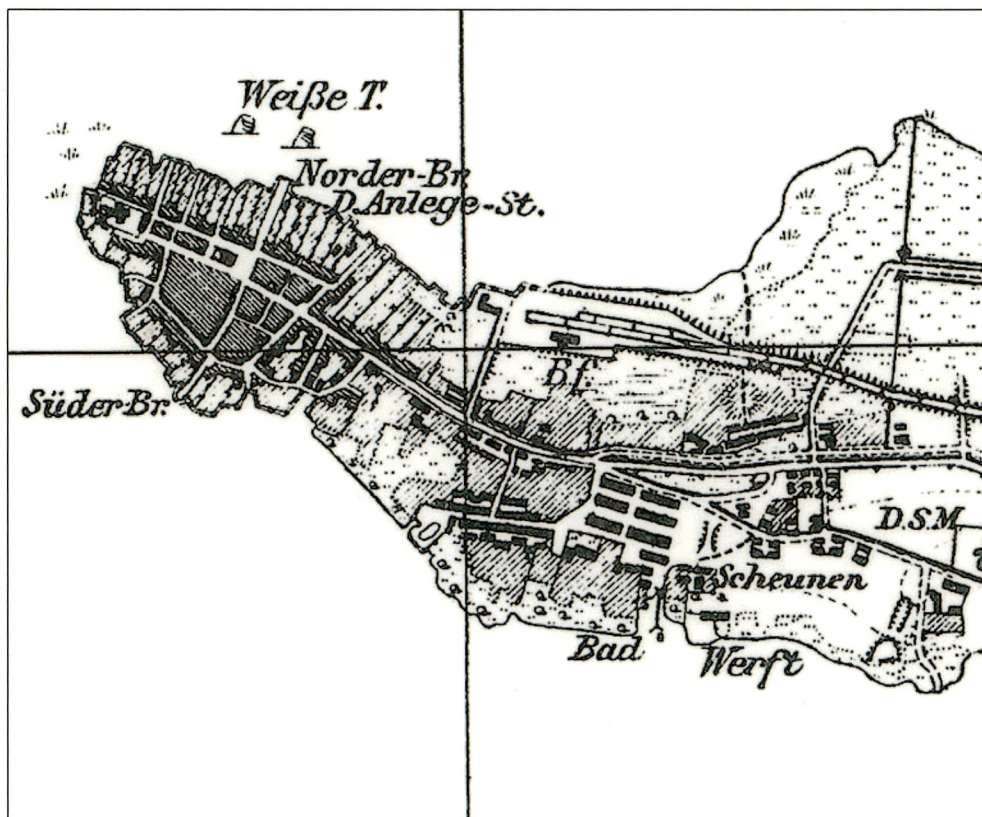

1. Miejscowość **NOWE WARPNO**2. Gmina **NOWE WARPNO**3. Województwo **zachodniopomorskie**

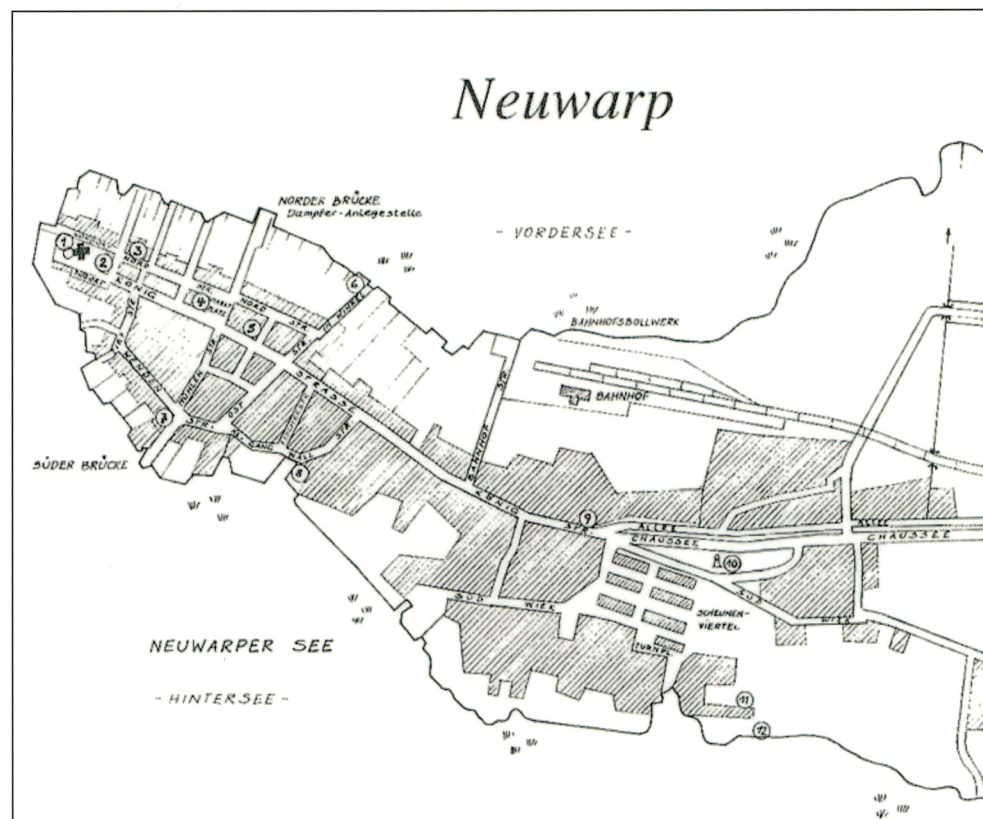
4. Obiekt (nazwa jak w karcie)

STARE MIASTO

5. Zawartość wkładki:

Plany historyczne

Nowe Warpno fragment mapy Messtischblatt (Neuwarp 2251/52)
stan z roku 1925

Nowe Warpno plan miasta stan z roku 1939. [w:] Barran F. R.
Städte – Atlas Pommern, Leer 1993, s. 82

1. Miejscowość NOWE WARPNO	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki:
2. Gmina NOWE WARPNO	STARE MIASTO	Widoki historyczne
3. Województwo zachodniopomorskie		

Nowe Warpno. Zdjęcia lotnicze lata 30te XX wieku. Widok od strony południowo-zachodniej (zdjęcie po stronie lewej). Widok od strony południowo-wschodniej (zdjęcie po stronie prawej). Zdjęcia pochodzą ze strony internetowej www.nowewarpno-neuwarp.pl.